

י"ב תמוז ה'תש"פ		כניסת שבת	יציאת שבת
ירושלים	19: 13	20: 31	
ת"א	19: 28	20: 33	
חיפה	19: 21	20: 35	
באר שבע	19: 29	20: 32	

אילן של צחוק

פרשת "בלק"

בלק בן צפור, מלך מואב, עוקב בחרדה אחר הכוח הצבאי החדש העולה במזרח. תבוסתם של סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן - גיבורים אימתניים שהטילו את חתימתם על הכל, הטילה עליו מורא, והוא חושש לגורל מלכותו.

"וַיֵּרָא בְלָק, בֶּן-צִפּוֹר, אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-עָשָׂה יְשׁוּעָה לְאֶמְרֵי י" (כב, ב)

כדי לקדם את פני הרעה, בלק נוקט יוזמות בלתי גרתייות, ופונה לעזרתה של המאגיה, ושולח שליחים אל בלעם הקוסם, כדי שיבוא וישמיד את עם ישראל בקלותיו, שעל כוחם הילכו אגדות. ותמה גדול הוא.

כל העולם שמע על עשר המכות ועל ניסי יציאת מצרים! המעצמה הגדולה בעולם הובסה בידי כוחות שלא מן העולם הזה המלווים את העם הזה, וכאשר ישב בלק עם חברי הקבינט שלו לאמוד את עוצמת הנזק הצפוי להם מידי בני ישראל - הוא למד על כוחם מניצחונם על סיחון ועוג!!

מסביר בעל **"כלי יקר"**, שבלק לא התבונן רק במה שעשה כעת ישראל לאומרי, אלא הוא בדק לאחור **"את כל-אשר-עשה ישראלי, לאמרי"**, ומה שהוא גילה הפחיד אותו מאוד.

בלק גילה מלחמה אדירה שהתנהלה לפני כמה דורות. כאשר הגיע יעקב אבינו לגור בשכם, ומלכי הכנעני והאמורי חששו שיהרגום כשם שהרגו את אנשי שכם, התקבצו כל מלכי הסביבה להילחם ביעקב ובבניו, ועמם צבא רב. לאחר שהכריזו עליהם מלחמה יצא יעקב אליהם עם עשרה מבניו ועמם מאה ושנים עבדים חמושים. לפני היציאה למערכה נשא יעקב אבינו תפילה לה' שיצילם מיד אויביהם, ובמשך שבעה ימים התחולל קרב מדהים, המתואר באריכות ב"ילקוט מעם לועז", ובסופו של דבר נכנעו כל המלכים לפני יעקב ובניו.

על מלחמה זו אמר יעקב ליוסף לפני פטירתו: **"אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֶמְרִי, בְּתַרְבֵּי וּבְקִשְׁתֵּי. -- הַחֵרֵב וְהַקִּשְׁתָּה הַלְלוּ הַן תְּפִילָה וּבְקִשָּׁה."**

בלק גילה שיעקב סבס הצליח להכניע כמה אומות בכוח התפילה, ומסיבה זו גייס את בלעם שיקלל את ישראל בפיו, פה נגד פה.

"וַיִּבְאֹו, אֶל-בְּלָעַם; וַיֹּאמְרוּ לוֹ, כֹּה אָמַר בְּלָק בֶּן-צִפּוֹר, אֶל-נָא תַמְנַע, מִהַלֵּךְ אֵלַי. כִּי-כַבֵּד אֶכְבְּדְךָ מְאֹד, וְכָל אֲשֶׁר-תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה...;" (כב, טז-יז)

פעם נסע הבעש"ט הקדוש זיע"א לבראד, ולן בכפר אחד סמוך לבראד. בלילה חרד הבעש"ט וארכובותיו (ברכיו) דא לדא נקשו, עד שהתעורר רבי צבי סופר משנתו בגלל קול הרעש שהשמיעו ארכובותיו של הבעש"ט. ביקש רבי צבי סופר לברר מה הוא הפחד והרעדה שאחזו ברבו. גילה לו הבעש"ט כי בלילה נגלה לו רבו, אחיה השילוני ואמר לו: אתה תבוא לבראד ויתנו לך כבוד גדול, ואם לא תתחזק שלא להיכשל, תאבד את כל מה שהיה לך עד הנה. וכשבא הבעש"ט לבראד, באו אליו הנגידים לקבל פניו מבלבושי כבוד, ואילו הוא לא פנה אליהם, אלא התחיל לשחק עם הסוסים ולהחליקם, וכך ניצל מהרגשת קבלת הכבוד.

ועוד מסופר, שפעם בא הבעש"ט הקדוש למקום אחד ועשו לו כבוד גדול. אמר להם הבעש"ט: דעו, כי כשמכבדים אדם, בעולם העליון מתחילים לפשפש במעשיו אם ראוי הוא לאותו כבוד. והמשיך ואמר: ומי שנתן לו השי"ת חכמה בלבו, הרי מיד כשמכבדים אותו עליו להרהר בתשובה ולפשפש במעשיו, ועל ידי כך מנצל את הכבוד לתועלתו כי על ידו הוא מהרהר בתשובה.

מידי שנה בהגיע 'פרשת בלק' היה בעל ה"חפץ חיים" זיע"ע מדבר על התנהגותו העיוורת של בלעם, שגם כאשר קיבל משמים מסרים כל כך ברורים על התנהגותו הקלוקלת, לא שת ליבו, ולא רצה לראות את הדברים כהווייתן.

ויסוד גדול מלמדת התורה את כל יהודי בפרשה זו: יהודי צריך לדעת, **כי כל מה שנעשה סביבו הוא השגחה פרטית כדי שיתבונן ויגלה את המסר הטמון בו.** מכל דבר שהוא רואה - עליו ללמוד, להסיק מסקנות.

למרות העובדה הידועה לו שה' אינו מעוניין בהליכתו, בלעם לא שינה את החלטתו ויצא לדרך. שם בדרך הקב"ה שלח לו שלוש הזדמנויות לסגת מטעותו. הוא שלח לו מלאך רחמים שהציב מכשולים בדרך - איתות אלוקי להתריע בפניו שדרכו פונה אל החטא, אך בלעם היה נתון לשליטת יצרו. רדיפתו אחר הכבוד, והממון המובטח שבצדו, שיתקו את פעילות המחשבה. **מתברר שהתשוקה מסמאת את אורות החכמה.**

ואמר **החפץ חיים** זיע"ע אם נתבונן, נראה דבר מעניין! שאין בפרשה הזו שום "הפסקה" אחת, לא פתוחה ולא סתומה, המבדילה בין עניין לעניין. וזה למה? - כי אמנם בלעם נביא היה ונבואתו מהשראה עילאית, כמו שכתבה התורה (כג. יב) **"וַיִּפֶן, וַיֹּאמֶר: הֲלֹא, אֶת אֲשֶׁר יֵשִׁים ה' בְּפִי--אֲתוּ אֲשַׁמְרֵם, לְדַבֵּר."**, אבל לא היו בו את אותן סגולות הנעלות והמידות הטובות של נביאי ישראל. בשונה מנביאי ישראל, דברי הנבואה לא השפיעו עליו, הוא לא התבונן בהם ולא למד מהם כלום. והרי לפי חז"ל (ילקוט שמעוני, ורש"י בתחילת פר' ויקרא) **"ומה היו הפסקות משמשות? ליתן רווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין עניין לעניין"**, אבל אותו רשע היה נסחף והולך בשטף דברי נבואתו בלי בינה ובלי דעת, לכן כל הפרשה היא בלי הפסק אחד!

וכך נראה אדם שאינו מתבונן. הוא רוצה דבר מסויים, וכיון שכך - כל העובדות בטלות. **"אל תבלבל אותי עם עובדות, כך אני רוצה!"** אבל אנחנו, אומר ה"חפץ חיים", אל לנו לנהוג כך. נשים לב ונתבונן בעשה סביבנו. הקב"ה שולח לנו כל הזמן **בהשגחה פרטית** דיבורים ומעשים, שאם רק נתבונן בהם - נוכל ללמוד דרך חיים אמיתית ולתקן את דרכינו ומעשינו!

את דרשותיו, היה נוהג **ר שלום שדרון זצ"ל** לתבל בעובדות ומעשים מגדולי ישראל. לפני סיפור המעשה היה מקדים ואומר: **"נוכרתי במעשה..."**, והמעניין בדבר, שאף כשהוארט או הסיפור שבו הוזכר לא היו קשורים לנושא המדובר, הוא לא נמנע מלאומרו, וכשסיים - חזר לנושא המרכזי.

פשר העניין נעוץ בהוראה שקיבל **מרבי אליהו לופיאן זצ"ל**, לפיה איש כמותו, הכפוף לציבור, אם עולה במחשבתו ובמוחו משהו צדדי שאינו קשור לעניין - עליו לאומרו. וההסבר שבהוראה זו הוא פשוט: יד ההשגחה העליונה המכוונת את כל צעדינו, הביאה עכשיו למוחו סיפור כזה לטובת השומעים. לפעמים - לכמה מהם, ולפעמים - לאחד מהם. ראייה זו מלמדת, עד כמה חדור היה רבי אליהו בהכרה עמוקה של יד ההשגחה העליונה המכוונת על כל צעד וצעד, כל מחשבה, כל זיכרון. **"אם נוכרתי עכשיו בסיפור"** כך אמר, **"משמע שזהו רצון ה' שעכשיו אזכר בסיפור, ואם דורש אני ברבים - אני חייב לשתף בזה את הרבים!"** קו זה, כאמור, הנחה גם את רבי שלום שדרון עשרות שנים, והיה זה מחזה מצוי שאנשים רבים באו לרבי שלום להגיד לו: **"רבי שלום, הדברים שאמרת אתמול היו בדיוק בשבילי..."** וה'דברים' האלו היו אותם עניינים ומעשים שרבי שלום נזכר בהם באמצע הדרשה, ושנאמרו כביכול באקראי.

הבעש"ט אומר, כי יש השגחה פרטית על כל דבר שקיים בעולם, החל מבני-אדם וכלה בגרגרי-חול העפים ברוח. כל תנועה של כל מציאות כלשהי שקיימת בעולם היא ברצונו ובהשגחתו הישירה של הקב"ה.

הרציונל שמאחורי עמדה זו הוא פשוט והגיוני: אם יש מקום בבריאה שאלוקים אינו שולט בו - ואין זה משנה אם הדבר נובע מחוסר עניין או מחוסר יכולת - אזי הדבר מגביל את כוחו של אלוקים.

אם נזדקק לאנלוגיה, נאמר שההשגחה האלוקית היא כמו תשדורת רדיו. גלי הרדיו מתפשטים למלוא המרחב, וניתן לקלוט אותם גם במקומות מרוחקים או בעיר אחרת. בדומה לכך, **"גליו"** ההשגחה, כביכול, נמצאים בכל מקום. אדם שהסלולארי שלו אינו פועל במקומות מסוימים, הדבר מעורר תהיות בהקשר לחברה המספקת את השירותים. אלוקים כזה, שאינו יודע מה קורה איתו בכל רגע, 'לא משדר לי בקטעים מסוימים' - משהו מוגבל באלוקות שלו.

עיקרון זה של אמונה בהשגחה תופס מקום מרכזי בעולמה של היהדות. פסוקים רבים במקרא עוסקים בנושא זה: **"בְּכָל-מְקוֹם, עֵינֵי ה'; צַפּוֹת, רְעִים וְטוֹבִים"** (משלי ט"ו, ג'). **"מִשְׁמַיִם, הַבֵּיט ה'; רְאֵה, אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם. מִמְּכוֹן-שְׁבַתוֹ שֶׁשָּׁחִיחַ-- אֵל כָּל-יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ."** (תהלים ל"ג, י"ג-י"ד). **"כִּי ה', עֵינָיו מִשְׁטֹטוֹת בְּכָל-הָאָרֶץ"** (דברי הימים ב', ט"ז, ט).

מי שמפנים את הפילוסופיה היהודית של ההשגחה, ישתנו חייו לחלוטין. תפעם בו שאיפה בסיסית להיות טוב, כי הוא מודע לכך שיש מי שתדיר צופה בו, שמזהה את הטוב שבו, גם כשהוא נמצא בחדרי חדרים או במעמקי הגיונגל האנושי. וגם אם קורה לו משהו לא טוב - הוא לא נכנס לערפול חושים. הוא מבין שדברים אינם מתרחשים באופן אקראי. הוא יודע שיש לאירועים משמעות, גם אם משמעותם אינה נהירה לו כרגע.

הנביא ישעיהו מתולונן כנגד אותם הכופרים בהשגחה הפרטית (כ"ט, ט"ו): **"הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה', לְסַתֵּר עֵצָה; וְהִיָּה בְּמַחְשָׁף, מַעֲשֵׂיהֶם, וְיֵאמְרוּ, מִי רֵאנוּ וּמִי יִדְעֵנוּ."**

ועל אנשים אלה אומר הנביא יחזקאל משפט תוכחה חמור מאוד (יחזקאל ט', ט'): **"וַיֵּאמֶר אֵלַי (ה'), עוֹן בֵּית-יִשְׂרָאֵל וַיהוָה גָּדוֹל בְּמַאֲד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ דָּמִים, וְהָעִיר מְלֵאָה מִטָּה: כִּי אָמְרוּ, עֹב ה' אֶת-הָאָרֶץ, וְאֵין ה', רְאֵה."** למה מלאה הארץ דמים? למה חרב שולטת בארץ? כי אמרו: עזב ה' את הארץ, ואין ה' רואה. החטא גדול ביותר, הבסיס לחטאים רבים וקשים, הוא המחשבה ש"לית דין ולית דיין", אין שופט, אין משפט, ואיש הישר בעיניו יעשה.

ואומנם בלעם הודה ואמר: **"וַיֵּאמֶר בְּלַעַם אֶל-מְלֵאכֵי ה', חֲטֵאתִי-- כִּי לֹא יָדַעְתִּי, כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאֵי בְדָרְךָ;"** (כ"ב, ל"ד) החטא הגדול ביותר היה שלא ידעתי, שלא התבוננתי, שלא שמתי לב!

בלעם חטא בכך שניסה לעשות את הישר בעיניו, ובכך שלא הבחין שמשוהו משתבש, שהאתון אינה נוהגת כמנהגה, שכנראה מאותתים לו מן השמים לשנות כיוון.

ולעתיד לבוא, יוכיחו אותנו על מעשינו ומחדלנו, והצער הגדול יהיה על שנהגנו כשוטים ועיוורים!

כלום לא ידענו שיש בורא לעולם, כלום באמת חשבנו שהעולם הפקר הוא, האם לא צפינו שנדרש לתת דין וחשבון ונשלם על כל מעידה? היכן היה השכל, היכן הייתה התבונה?

בפרשתינו, רואים אנו במוחש איך נתקיימו בדור המדבר דברי הנביא (ירמיה י, ב): **"כֹּה אָמַר ה', אֶל-דָּרֶךְ הַגּוֹיִם אֶל-תִּלְמְדוּ, וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם, אֶל-תִּחְתּוּ;"**, ופירש רש"י (בראשית א, יד): **"בעשותכם רצון הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפרענויות"** (ועיי סוכה כט.).

כוחם של ישראל לא נבע אך ורק מכוח פיו של מנהיגם בלבד. הדבר היה תלוי גם במעשיהם. אמרו חז"ל (שבת קנו). **"אין מזל לישראל"** - אין הם נתונים תחת הכוחות התחתונים, אלא הכל תלוי במעשיהם, אם הם רצויים למקום מעלה אותם הקב"ה מעל הטבע העלול להרע, וכן היה כשבא בלעם לקללם, כיון שבאותה שעה רצויים היו ישראל לבוראם סילק מהם כל הגורמים העלולים להביא שרצונו של אותו רשע יצא לפועל, ולא זו בלבד שלא היה ביכולת אותו רשע לקללם, אלא עוד נתהפכה הקללה לברכה.

גם בלק ובלעם הבינו זאת: הם הבינו שסגולתו של עם ישראל כאשר הוא שומר את מצוות ה' גדולה ורחבה היא ללא גבול ומידה. ולכן ידעו, כי אם ברצונם לגבור על ישראל, אין להם לבטוח בכוחם. אם ברצונם לגבור עלינו - עליהם לתקוע טריז, לסכסך ולהפריד בין ישראל לאביהם שבשמים, וכך לנתק את העם מעוצמתו הרוחנית.

"וַיִּשָּׂא בְלַעַם אֶת-עֵינָיו, וַיִּרְא אֶת-יִשְׂרָאֵל, שְׂכָן, לְשִׁבְטָיו; וַתְּהִי עֵלָיו, רוּחַ אֱלֹהִים." (כ"ב, ב')

בלעם הרשע, שבא מחברה מתירנית של מדין ומואב, חברה שאין בה לא ערכים, לא צניעות ולא קדושה, נושא את עיניו ורואה את ישראל שוכן לשבטי. הוא רואה את הבית היהודי לא רק בתפארתו, אלא בעיקר בצניעותו, שיש בה הארסיות, עדינות, צניעות, מרחב אישי ומקודש, שצנעת הפרט וכבוד הפרט אינם סיסמאות שדופות, אלא מעשה יום יום, שפתחו של ראובן אינו מכוון מול פתחו של שמעון, ושראובן לא היה מביט באשתו של שמעון ולא שמעון באשתו של ראובן.

ומסביר הרב נְבֻנְצָל שליט"א: מה שכתוב **"וַתְּהִי עֵלָיו, רוּחַ אֱלֹהִים"** אין הכוונה ששרתה שכינה על בלעם, אלא על ישראל!

בלעם הבין שבעקבות הצניעות השוררת במחנה ישראל רוח אלוקים שורה עליהם ולכן **"עלה בליבו שלא יקללם"** (רש"י שם) ומיד **"וַיִּשָּׂא מְשָלוֹ, וַיֵּאמֶר: מֵה-טֹבֹו אֶהְלֵךְ, יַעֲקֹב; מִשְׁכַּנְתֵּיךְ, יִשְׂרָאֵל."** (שם, ג-ה)

אולם כל נטעה לחשוב שבלעם חזר בתשובה מזה, הוא עדיין רוצה לקלל את ישראל, אלא שהוא הבין שבמצב כזה אי אפשר לקלל.

אם כן, מה העצה כדי שיוכל לבצע את זממו? העצה היא פשוטה: הם הצניעות גורמת להשראת שכינה בישראל, חוסר צניעות תגרום להסתלקותה. מטרת בלעם אם כן: לקלל את הצניעות בקרב העם. רואים מכאן שבלעם היה רשע אבל חכם; הוא הבין מדעתו מה שהתורה אומרת בפירושו: **"וְלֹא-יִרְאֶה כָּךְ עַרְוֹת דָּבָר, וְנָשָׂב מֵאֲחֵרֶיךָ."** (דברים כ"ג, ט"ו) אם אין צניעות השכינה מסתלקת; יש אמנם עבירות נוספות הגורמות לסילוק רוח הקודש, אבל זו הקשה מכולן.

זו הסיבה שבגללה לאחר כישלונו, יעץ בלעם להחטיא את ישראל. אמר לו: **"אלוקיהם של אלה שונא זימה הוא, לך והחטיאים"** (סנהדרין קו, ע"א). אם תצליח להחטיאם ולקעקע את גדרי הצניעות, תסיר מעליהם את הגנת הבורא, ויפלו אף בלי מלחמה, וכך היה: **"וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל, לְבַעַל פְּעוֹר; וַיַּחֲרֹף אֶף ה', בְּיִשְׂרָאֵל... וַיִּהְיוּ, הַמַּתִּים בְּמַגְפָּה-- אֲרִבְעָה וָעֶשְׂרִים, אָלְפֵי." (כ"ה, ג', ט')**

מדברים אלו נלמד לימוד גדול לכל הזמנים: אם בני ישראל הולכים בדרכי השי"ת - יכולים הם להיות בטוחים שלא יאונה להם שום צער. וכמסופר בגמרא (ברכות לג.) שמעשה היה ובמקום אחד היה ערוד, והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית.

זאת ועוד; יש ללמוד מפרשה זאת, עד כמה צריכים להיות זהירים מעצת היצר האורב לו לאדם ועומד כל שעה לשטן לו, ומהי ההשפעה של ראייה או מחשבה אסורה.

לפעמים נדמה לו לאדם הנכשל בראיה אסורה או בהרהור רע, שאין הוא נכשל בכל חטא, מאחר שלא עשה איזה פעולה מעשית, ובפרט כשהיה הדבר שלא בכוונה, אך עליו לדעת כי הפגם בחטאים אלו לא פחות חמור מהפגם הנעשה מכוח פעולה מעשית, וכמו שאמרו חז"ל (יומא כט.) **"הרהורי עבירה קשים מעבירה"**. והטעם לכך, הוא כפי שמסביר הרמב"ם (מור"נ חלק ג' ח): כי כוח המחשבה הוא החלק הנעלה ביותר שבאדם, ואם כן כשהאדם ממרה את ה' במחשבתו, הוא פוגם בחלק היותר נכבד שבו.

עיניי האדם הם החלונות לנפש. דרכם אפשר לראות מי עומד מולך, אם הוא אדם חיובי או שלילי. אבל העיניים הם גם החלון שדרכו אפשר לפגוע בנפש, ללכלך אותה ולמלא אותה במראות לא טובים בלשון המעטה.

לכן, נשמע לעצתו של הגאון מוילנא זצ"ל, כפי שכתב, שכל אחד לפניו שיוצא מביתו לרחוב של עיר, כדאי שיתפלל לקדוש ברוך הוא, ויבקש ממנו שישמור עליו, שלא יבוא לפניו מראה שאינו הגון.

בנוסף, נאמץ את העצה שנתן הרמב"ם (איסורי ביאה): **"אם יבוא לו הרהור, יסיע ליבו מדברי הבאי על דברי תורה שהיא 'אֵילַת אֶקְבִּים, וַיַּעַל-חַן:' (משלי ה', יט') וממילא היא מבטלת מחשבות רעות והרהורי רע"**

"...ה' אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ, וַתְּרוּעַת מִלְּךָ בּוֹ." (כג כא)

בספר **"שיח אבות"** מביא בשם האדמו"ר מקווידינוב זצ"ל על פי מה שאומרת הגמרא במסכת ברכות דף ז' **"שבלעם ידע לכוון את השעה שהקב"ה כועס בה. וכמה זעמו? רגע. והקשה התוספות מה יכול היה להספיק בלעם לומר ברגע אחד? ותימצו 'פְּלִם'."**

ועל פי זה ביאר האדמו"ר זצ"ל, שעם ישראל נבנה ע"י סדר נכון והוא מח לב כבד. כי הנשמה נמצאת במח ואותה צריך לרומם מעל התאוות שנמצאות בלב. ובוודאי על הכבד ששם שוכן היצר הרע. וזה ר"ת **"מלך" מח לב כבד.**

אך בלעם רצה להפוך ולומר **"כלם"** שהוא ר"ת **כבד לב מח**, לרומם את היצר הרע והתאוות מעל המח, מעל הנשמה. ולכן כשהפך ה' את הקללה לברכה אמר **"וַתְּרוּעַת מִלְּךָ בּוֹ."**

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל
נלב"ע ב' טבת ה'תשס"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.